

PHÁP LUẬT VỀ BẢO VỆ QUYỀN CỦA TRẺ EM TRÊN MÔI TRƯỜNG MẠNG -NHÌN TỪ GÓC ĐỘ LUẬT SO SÁNH

Nguyễn Thị Băng Tuyền
Trường Đại học Tiền Giang

Tóm tắt: Việc bảo vệ, củng cố và phát triển quyền trẻ em luôn được cộng đồng quốc tế ghi nhận như một nguyên tắc phổ quát trong Tuyên ngôn về quyền trẻ em và Công ước về quyền trẻ em của Liên hợp quốc. Theo các văn bản này, trẻ em có quyền được bảo vệ trước các hình thức xâm hại, quyền được tiếp cận thông tin phù hợp, quyền riêng tư và quyền phát triển đầy đủ trong môi trường lành mạnh. Tuy nhiên quá trình chuyển đổi số và sự phát triển của môi trường mạng đã dẫn đến nguy cơ và tình trạng vi phạm các quyền này của trẻ em. Trong bối cảnh đó, các quốc gia đã có những quy định riêng của mình để bảo vệ quyền trẻ em trên môi trường mạng. Bài viết này tiếp cận dưới góc độ pháp luật so sánh, phân tích quy định của Việt Nam và Trung Quốc về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng. Từ đó, đề xuất các giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật Việt Nam trong việc xây dựng môi trường số an toàn, đảm bảo tối đa việc bảo vệ các quyền của trẻ em.

Từ khóa: Quyền của trẻ em; môi trường mạng; bảo vệ trẻ em; pháp luật so sánh.

LAW ON THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN THE ONLINE ENVIRONMENT – A COMPARATIVE LAW PERSPECTIVE

Nguyen Thi Bang Tuyen
Tien Giang University

Abstract: The protection, promotion, and development of children's rights have long been recognized by the international community as universal principles, as stated in the Declaration of the Rights of the Child and the United Nations Convention on the Rights of the Child. According to these documents, children have the right to be protected from harm, the right to access appropriate information, the right to privacy, and the right to develop fully in a healthy environment. However, the process of digital transformation and the expansion of the online environment have led to increased risks and violations of these rights. In response, various countries have established specific legal frameworks to protect children's rights in cyberspace. This article, from a comparative law perspective, analyzes the legal regulations of Viet Nam and China concerning the protection of children's rights online. Based on this analysis, the article proposes solutions to improve Vietnamese law in order to build a safer digital environment and ensure maximum protection of children's rights.

Keywords: Children's rights; online environment; child protection; comparative law.

Nhận bài: 14/04/2025

Phản biện: 16/05/2025

Duyệt đăng: 20/05/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Theo quy định của pháp luật Việt Nam, không gian mạng là nơi con người thực hiện các hành vi xã hội không bị giới hạn bởi không gian và thời gian. Vì thế, khi xã hội ngày càng phát triển thì việc con người tiến hành các hoạt động ở môi trường này ngày càng nhiều, trong đó có trẻ em. Theo số liệu thống kê của Cục An toàn thông tin Bộ Thông tin truyền thông, trong khoảng cuối năm 2023 đầu năm 2024, Việt Nam có khoảng 24,7 triệu trẻ em và có gần 97% trẻ em sử dụng internet. Trong số đó có đến 91% không biết cách sử dụng mạng một cách an toàn. Những con số này cho thấy trẻ em đang hiện diện thường xuyên và sâu rộng trên môi trường mạng - một không gian vừa mở ra cơ hội học tập, giải trí, phát triển toàn diện vừa tiềm ẩn nhiều nguy cơ xâm hại đến quyền và lợi ích hợp pháp của trẻ em. Từ thực trạng đó, vấn đề đặt ra là pháp luật cần có các quy định đủ mạnh, hiệu quả và phù hợp để bảo vệ trẻ em trên môi trường số. Trong bối cảnh như vậy, việc nghiên cứu, so sánh pháp luật với các quốc gia tương đồng về văn hoá

xã hội như Trung Quốc sẽ góp phần thúc đẩy việc hoàn thiện pháp luật Việt Nam về bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Pháp luật của Việt Nam và Trung Quốc về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

Như đã trình bày ở trên, việc bảo vệ quyền trẻ em được ghi nhận trước tiên bằng Tuyên ngôn về Quyền trẻ em của Liên hợp quốc năm 1959 và đã được cụ thể hoá bằng Công ước Liên hợp quốc về quyền trẻ em năm 1989 với một số quy định cụ thể về việc trẻ em có quyền tự do bày tỏ ý kiến (bao gồm quyền tự do tìm kiếm, tiếp nhận và phổ biến tất cả các loại thông tin và tư tưởng ở mọi lĩnh vực, bằng lời nói, văn bản viết tay hoặc bản in, hay dưới hình thức nghệ thuật hoặc bất kỳ phương tiện truyền thông nào khác mà trẻ em lựa chọn) và quyền này của trẻ sẽ được thực hiện thông qua nghĩa vụ của quốc gia, theo đó, Công ước bắt buộc “các quốc gia thành viên thừa nhận chức năng quan trọng của các phương tiện truyền

thông đại chúng và phải đảm bảo rằng trẻ em được thu nhận thông tin và tư liệu từ nhiều nguồn khác nhau, ở phạm vi quốc gia và quốc tế”. Đồng thời, công ước cũng chỉ rõ “không trẻ em nào phải chịu sự can thiệp tùy tiện hay bất hợp pháp vào việc riêng tư, gia đình, nhà cửa hoặc thư tín cũng như những sự công kích bất hợp pháp vào danh dự và thanh danh của các em” và “trẻ em có quyền được pháp luật bảo vệ chống lại sự công kích như vậy”. Mặc dù trên đây là những quan điểm chung của Liên hợp quốc về bảo vệ các quyền trẻ em, nhưng có thể thấy, các quyền này gắn liền với sự tham gia của các em trên phương diện các phương tiện thông tin đại chúng, và trong quá trình chuyển đổi số, đó chính là quyền của trẻ em trên không gian mạng. Điều này đã được minh chứng thông qua việc Ủy ban quyền trẻ em của Liên hợp quốc ban hành Bình luận chung số 25, để diễn giải các quyền nói trên của trẻ em trong môi trường số. Đáng chú ý là, văn bản này yêu cầu “quyền trẻ em phải được bảo đảm cả trong không gian thực và không gian mạng” và khi tham gia vào môi trường số, quyền riêng tư và dữ liệu cá nhân của trẻ em phải được bảo vệ đầy đủ, có cơ chế bảo vệ trẻ khỏi các nội dung, hành vi độc hại và trẻ phải được giáo dục kỹ năng số để tự bảo vệ mình trong môi trường trực tuyến. Để đảm bảo được các nội dung trên, Bình luận chung số 25 của Ủy ban quyền trẻ em của Liên hợp quốc đã xác định vai trò của nhà nước, doanh nghiệp, nhà trường, cha mẹ và bản thân trẻ em trong việc xây dựng môi trường số an toàn, lành mạnh.

Với tư cách là thành viên tham gia công ước của Liên hợp quốc về quyền trẻ em lần lượt vào các năm, 1990, 1992, Việt Nam và Trung quốc đã cụ thể hoá các quy định về quyền trẻ em nói chung và bảo vệ trẻ em trên không gian mạng nói riêng.

2.1. Pháp luật Việt Nam về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

2.1.1. Cơ sở pháp lý về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

Đến thời điểm hiện tại, Việt Nam chưa có một văn bản Luật riêng để quy định về việc bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng. Tuy nhiên, sự ra đời của các văn bản như Luật Trẻ em năm 2016 với việc ghi nhận trẻ em có quyền được bảo vệ đời sống riêng tư, bí mật cá nhân; quyền được bảo vệ trước tất cả các hình thức xâm hại. Và tại khoản 10 Điều 6 của Luật Trẻ em năm 2016 nghiêm cấm: “Cung cấp dịch vụ internet và các dịch vụ khác; sản xuất, lưu hành, vận hành, phát tán, sở hữu, vận chuyển,

tàng trữ, kinh doanh xuất bản phẩm, đồ chơi, trò chơi và những sản phẩm khác phục vụ đối tượng trẻ em nhưng có nội dung ảnh hưởng đến sự phát triển lành mạnh của trẻ em”. Điều này cũng đồng nghĩa với việc trẻ em phải được bảo vệ trước hình thức xâm hại qua môi trường mạng.

Thêm vào đó, năm 2018, Quốc hội đã thông qua Luật An ninh mạng, trong đó có các quy định nhằm bảo vệ an ninh quốc gia, trật tự an toàn xã hội trên không gian mạng; quy định trách nhiệm của các cơ quan, tổ chức, cá nhân có liên quan và đặc biệt là việc phòng, chống sử dụng không gian mạng để xâm hại lợi ích quốc gia, quyền và lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân. Trước đó, Luật An toàn thông tin mạng 2015 cũng có đề cập đến các hành vi bị nghiêm cấm, trong đó có việc thu thập, sử dụng, phát tán, kinh doanh trái pháp luật thông tin cá nhân của người khác, trong đó bao hàm thông tin cá nhân của trẻ em.

Ngày 01/3/2018, Chính phủ đã ban hành Nghị định số 27/2018/NĐ-CP (sửa đổi bổ sung Nghị định số 72/2013/NĐ-CP ngày 15/7/2013) trong đó quy định về việc quản lý, cung cấp và sử dụng internet; quản lý việc thiết lập, cung cấp và sử dụng thông tin trên mạng, quyền và nghĩa vụ của tổ chức, cá nhân tham gia hoạt động trên mạng internet tại Việt Nam.

Ngày 09/11/2024, Chính phủ ban hành Nghị định 147/2024/NĐ-CP, Nghị định này là khung pháp lý mới nhất, thay thế các Nghị định trước đó, nhằm thực hiện việc tiếp cận mô hình số hoá xã hội, kiểm soát chặt thông tin trên internet và mạng xã hội, bảo đảm quyền và trách nhiệm của người dùng và nhà cung cấp, hỗ trợ phát triển internet lành mạnh, an toàn.

Trước đó, Nhà nước cũng đã ban hành Nghị định số 13/2013/NĐ-CP về bảo vệ dữ liệu cá nhân. Đây được xem là lần đầu tiên Nhà nước đặt ra nguyên tắc bảo vệ dữ liệu cá nhân của trẻ em. Hơn nữa, văn bản này cũng đặt ra yêu cầu phải có sự đồng ý của cha mẹ hoặc người giám hộ hợp pháp khi xử lý các dữ liệu có liên quan đến người dưới 16 tuổi.

2.1.2. Quy định của pháp luật về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

Thứ nhất, định nghĩa về bảo vệ quyền trẻ em qua không gian mạng.

Pháp luật hiện hành chưa có quy định cụ thể như thế nào là bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng, nhưng xuất phát từ Luật trẻ em có quy định: “Trẻ em là người dưới 16 tuổi” và thông qua

quy định của Bộ quy tắc ứng xử về bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng cho phép xác định: Bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng (hay còn gọi là “bảo vệ trẻ em trên không gian mạng”, “bảo vệ trẻ em trên môi trường trực tuyến”) là việc thực hiện các biện pháp phù hợp nhằm bảo đảm cho người dưới 16 tuổi được an toàn khi sử dụng internet và các dịch vụ trực tuyến, bao gồm các hoạt động giáo dục nhận thức; phòng ngừa, phát hiện, xử lý, ngăn chặn các hành vi xâm hại trẻ em trên môi trường mạng và các nguy cơ khác gây tổn hại cho trẻ em trên môi trường mạng.

Thứ hai, các quyền của trẻ em trên không gian mạng

Pháp luật Việt Nam hiện nay có ghi nhận một số quyền của trẻ em trên không gian mạng. Có thể kể đến là các quyền như:

Quyền được bảo vệ thông tin cá nhân và quyền riêng tư.

Quyền tiếp cận thông tin lành mạnh.

Quyền được bảo vệ trước nguy cơ bị xâm hại trên không gian mạng.

Thứ ba, cơ chế đảm bảo việc thực hiện các quyền của trẻ em trên không gian mạng

Việc bảo vệ quyền của trẻ em qua không gian mạng được thể hiện qua việc ghi nhận các quyền của trẻ em trên môi trường này. Trẻ sẽ có khả năng thực hiện các biện pháp để tự bảo vệ mình trước những rủi ro khi tham gia không gian mạng. Ngoài ra, để việc bảo vệ trẻ được tối ưu. Nhà nước đã ban hành các quy định về nghĩa vụ của cha mẹ hoặc người giám hộ của trẻ cũng như nghĩa vụ của các doanh nghiệp cung cấp .

Thứ tư, các biện pháp xử lý đối với các hành vi vi phạm về bảo vệ trẻ em trên không gian mạng.

Để bảo vệ trẻ em trên không gian mạng, một trong những giải pháp có tính hiệu quả đó là nhà nước sẽ tiến hành các biện pháp cưỡng chế đối với chủ thể vi phạm. Các biện pháp này được áp dụng tùy vào mức độ vi phạm, bao gồm biện pháp xử lý kỷ luật, xử lý hành chính và xử lý hình sự. Đối với xử lý hành chính, chủ yếu là phạt tiền, và hình thức phạt tiền được xác định dao động trong khoảng từ 10 đến 70 triệu đồng hoặc chủ thể bị vi phạm có thể khởi kiện dân sự khi có các quyền bị xâm hại trên môi trường mạng.

2.2. Pháp luật Trung Quốc về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

2.2.1. Cơ sở pháp lý về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

Trung Quốc đã có một hệ thống pháp luật nhằm bảo vệ trẻ em trên môi trường số. Tương tự Việt

Nam, Trung Quốc đã ban hành Luật Bảo vệ trẻ em, và Luật này đã được sửa đổi bổ sung vào năm 2020, trong đó đã xây dựng một chương riêng về Bảo vệ trẻ em trên không gian mạng. Ngoài ra, các văn bản có liên quan như Luật An ninh mạng, Luật Bảo vệ thông tin cá nhân và Luật An toàn dữ liệu đã giúp Nhà nước có một cơ chế hữu hiệu, có tính hệ thống trong quản lý không gian mạng cũng như bảo vệ quyền của trẻ em trên không gian mạng.

2.2.2. Quy định của pháp luật về bảo vệ quyền của trẻ em trên môi trường mạng

Liên quan đến việc bảo vệ quyền của trẻ em trên không gian mạng, trước tiên, Trung Quốc cũng đã có quy định: trẻ em là người dưới 18 tuổi. Quy định này hoàn toàn phù hợp với Công ước quốc tế về quyền trẻ em. Một điều đặc biệt là, theo các quy định có liên quan, Nhà nước có các quy định cụ thể để phân biệt trẻ em theo nhóm tuổi, từ đó hình thành các cơ chế bảo vệ khác nhau, đặc biệt là trong việc bảo vệ dữ liệu cá nhân. Theo đó, các người dùng nhỏ hơn 14 tuổi, khi tham gia không gian mạng sẽ được bảo vệ với các biện pháp nghiêm ngặt hơn.

Về các quyền của trẻ em trên không gian mạng hiện nay, Trung Quốc xác định trẻ em có các quyền cơ bản sau:

Quyền được bảo vệ dữ liệu cá nhân

Quyền được tiếp cận nội dung phù hợp

Quyền tránh bị nghiện internet

Quyền được báo cáo và xử lý khi bị xâm hại

Bên cạnh đó, để xử lý các hành vi xâm phạm quyền của trẻ em trên không gian mạng, tương tự như Việt Nam, Trung quốc cũng duy trì các loại xử lý vi phạm khác nhau thông qua việc xác định các loại trách nhiệm pháp lý khác nhau:

Trách nhiệm hành chính có thể được áp dụng đối với chủ thể vi phạm, có thể kể đến là đối với các doanh nghiệp trên nền tảng trực tuyến, nếu xử lý sai thông tin của trẻ em có thể bị phạt tiền, thu hồi giấy phép hoạt động hoặc bị cấm cung cấp dịch vụ liên quan.

Trách nhiệm hình sự được áp dụng khi chủ thể có các hành vi như truyền bá văn hoá phẩm độc hại, bắt nạt qua mạng hay xâm hại tình dục qua mạng,... Hình phạt chủ yếu là phạt tù hoặc tịch thu tài sản do phạm tội mà có.

Trách nhiệm dân sự có thể được áp dụng nếu phụ huynh hoặc trẻ em khởi kiện tổ chức, doanh nghiệp công nghệ nếu việc cung cấp dịch vụ hoặc bảo mật dữ liệu không đúng quy định gây tổn hại đến quyền lợi của trẻ.

2.3. Định hướng hoàn thiện pháp luật về bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng

Trong bối cảnh chuyển đổi số toàn cầu, trẻ em ngày càng tiếp xúc nhiều hơn với môi trường trực tuyến, đòi hỏi cần có một khuôn khổ pháp lý toàn diện và hiệu quả để đảm bảo an toàn cho các em. Trên cơ sở so sánh với quy định của Trung Quốc và các chuẩn mực của Liên Hợp Quốc, bài viết đề xuất một số định hướng hoàn thiện pháp luật Việt Nam về bảo vệ quyền trẻ em trên không gian mạng.

Trước hết, cần đẩy mạnh hợp tác quốc tế để học hỏi kinh nghiệm và xây dựng cơ chế bảo vệ trẻ em theo các chuẩn mực quốc tế, đồng thời xem xét điều chỉnh độ tuổi trẻ em cho phù hợp với Công ước quốc tế về quyền trẻ em (dưới 18 tuổi thay vì dưới 16 tuổi theo quy định hiện hành). Bên cạnh đó, cần hoàn thiện khung pháp lý liên quan đến không gian mạng, trong đó khẩn trương ban hành Luật Bảo vệ dữ liệu cá nhân và quy định cụ thể về quyền trẻ em trên môi trường số.

Ngoài ra, cần xây dựng hệ thống phân loại nội dung và mức độ tham gia mạng xã hội theo nhóm tuổi; thiết lập quy định giới hạn thời gian sử dụng và kiểm soát nội dung độc hại. Việc tăng cường cơ chế giám sát, bổ sung chế tài xử phạt nghiêm

minh, đình chỉ hoạt động vi phạm là rất cần thiết trong bối cảnh nhiều nền tảng hoạt động xuyên biên giới. Cuối cùng, cần đẩy mạnh tuyên truyền và giáo dục pháp luật về an toàn mạng cho cả trẻ em và phụ huynh nhằm nâng cao nhận thức, kỹ năng sử dụng mạng xã hội một cách an toàn, chủ động và có trách nhiệm.

III. KẾT LUẬN

Mặc dù có một số khác biệt trong các quy định liên quan đến việc bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng, tuy nhiên, với việc đều là thành viên của Công ước quốc tế về quyền trẻ em nên pháp luật của Việt Nam và Trung Quốc về bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng cũng có những điểm tương đồng nhất định. Một điểm cần lưu ý đó là, Trung Quốc đã có một hệ thống pháp luật về bảo vệ trẻ em nói chung và bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng nói riêng tương đối đồng bộ và chặt chẽ hơn, được ghi nhận trong các văn bản có giá trị pháp lý cao. Điều này đặt ra yêu cầu Việt Nam cần sớm hoàn thiện hệ thống pháp luật, khắc phục những điểm còn bất cập hiện nay để có thể xây dựng một môi trường mạng an toàn, lành mạnh, đảm bảo tối ưu quyền lợi của trẻ em khi tham gia vào môi trường này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Duyên (2021), Thực trạng pháp luật bảo vệ trẻ em trên môi trường mạng, Diễn Đàn Nghề Luật – FDVN Law Firm, số 36-02.2021, trang 3-13.
2. <https://thanhnien.vn/91-tre-em-truy-cap-internet-nhung-chi-10-biet-cach-su-dung-an-toan-185241004210358766.htm>.
3. Công ước quốc tế về quyền trẻ em năm 1989.
4. Bình luận chung số 25 của Ủy ban quyền trẻ em Liên hợp quốc năm 2021.